

Záróvizsga tételek

14. Alapvető algoritmusok

Alapvető algoritmusok és adatszerkezetek

Függvények aszimptotikus viselkedése, algoritmusok hatékonysága. Összehasonlító rendezések (beszűrő, összefésülő, gyors- és kupacrendezés), maximális műveletigény alsó korlátja. Rendezés lineáris időben (bucket, leszámláló és radix rendezés). Adattömörítés (naiv, Huffman, LZW). Mintaillesztés (brute-force, quicksearch, KMP).

1 Függvények aszimptotikus viselkedése, algoritmusok hatékonysága

TODO

2 Összehasonlító rendező algoritmusok (buborék és beszűrő rendezés, ill. verseny, kupac, gyors és összefésülő rendezés)

Buborék- és beszűrő rendezés klasszikusak, n^2 -es műveletigényűek, a többi hatékony, $n \log(n)$ -es idejűek.

2.1 Buborékredezés

A legnagyobb értéket cserékkel a végéig felbuborékozza, ezt minden ciklus végén elhagyjuk. A gyakorlatban nem használják.

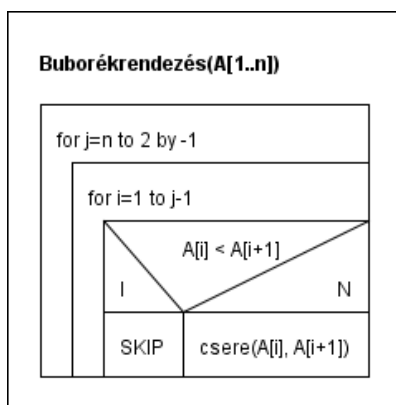

Figure 1: Buborékredezés

2.2 Beszűrő rendezés

Kis n -re (kb 30) ez a rendezés a legjobb.

Itt az elemmozgatás mindig 1 értékadás (buborékredezésnél a csere 3 értékadás). Listára is implementálni lehet, ez esetben a pointereket állítjuk át, az elemek helyben maradnak.

$A[1..j]$ rendezett, $j = 1..n$.

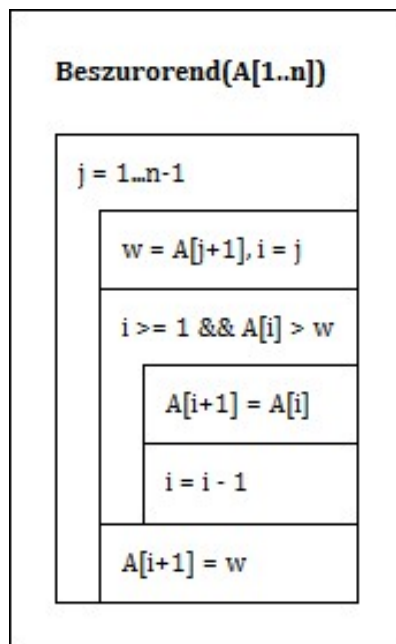

Figure 2: Beszúró rendezés

2.3 Versenyrendezés

Gyakorlatban nem használják.

Teljes bináris fa az alapja, egy versenyfa. Szintfolytonosan ábrázoljuk tömbösen.

1. A versenyfa kitöltése (a verseny lejátsszása). Maximum a gyökérben, ennek kiírása az outputra.
2. $(n - 1)$ -szer
 - a) gyökérben szereplő maximális elem helyének megkeresése a levélszinten és $-\infty$ írása a helyére
 - b) az egészet újrajátsszuk (azt az ágot, ahol volt) \rightarrow 2. legjobb feljut a gyökérbe

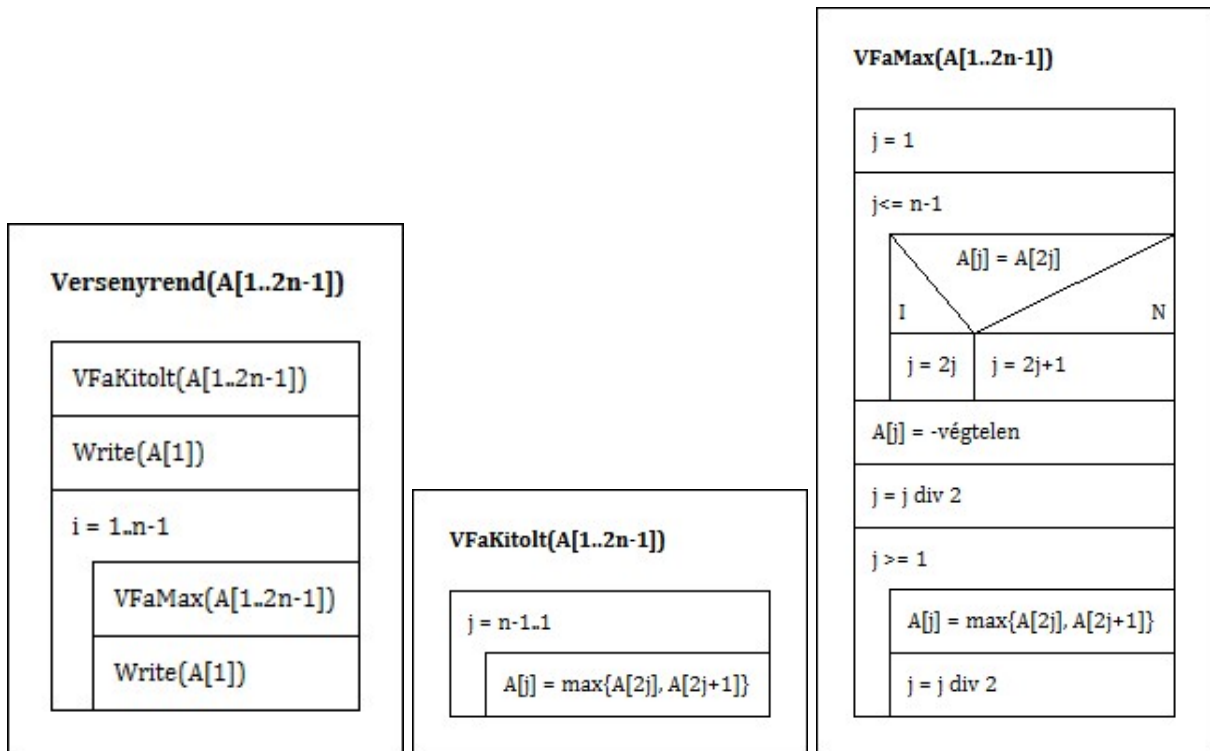

Figure 3: Versenyrendezés

2.4 Kupacrendezés

1. Kezdő kupac kialakítása. Rendezetlen input tömbből tartalmi invariánst készítünk, ami már kupac struktúrájú. Elv: cserékkel lesüllyesztjük az elemet a nagyobb gyerek irányába, ha kisebb a nagyobbik gyerekénél. A süllyesztés eljuthat ahhoz a csúcshoz, amelynek nincs jobb gyereke.
2. $(n - 1)$ -szer
 - a) gyökérelem és az alsó szint jobb szélső (=utolsó) aktív elemének cseréje, és a csere után lekerült elem inaktívvá tétele
 - b) a gyökérbe került elem süllyesztése az aktív kupacon

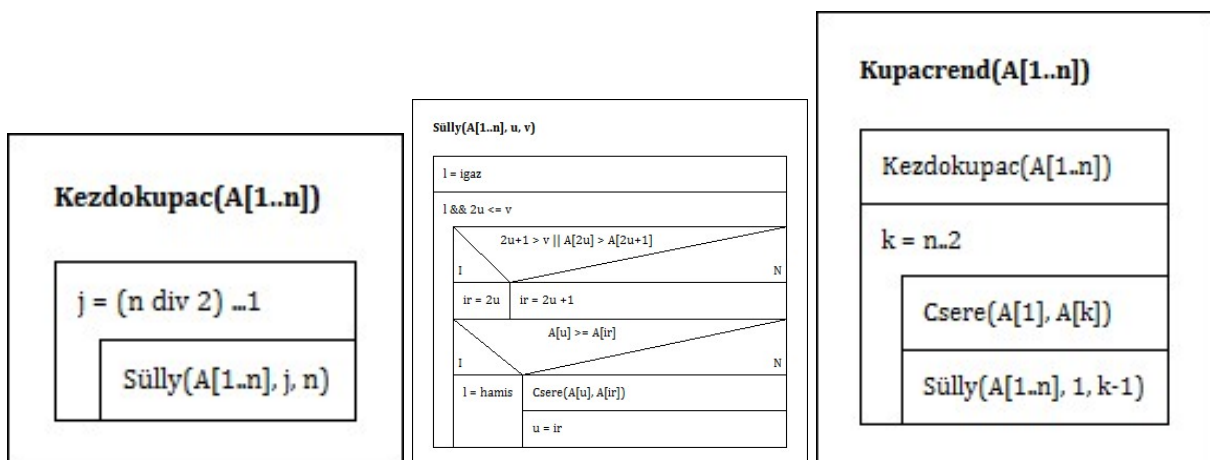

Figure 4: Kupacrendezés

A kezdőkupac kialakításánál, és a ciklus közben a süllyesztés módja kicsit különbözik, hiszen az első esetben a változó elem süllyed le a teljes kupacon, a másodikban a gyökér süllyed az aktív kupacon. A képen látható algoritmus mindkét műveletet teljesíti.

2.5 Gyorsrendezés

Elve: véletlenül választunk egy elemet. A nála kisebb elemeket tőle balra, a nagyobbakat jobbra rakjuk, az elemet berakjuk a két rész közé. Rekurzív algoritmus.

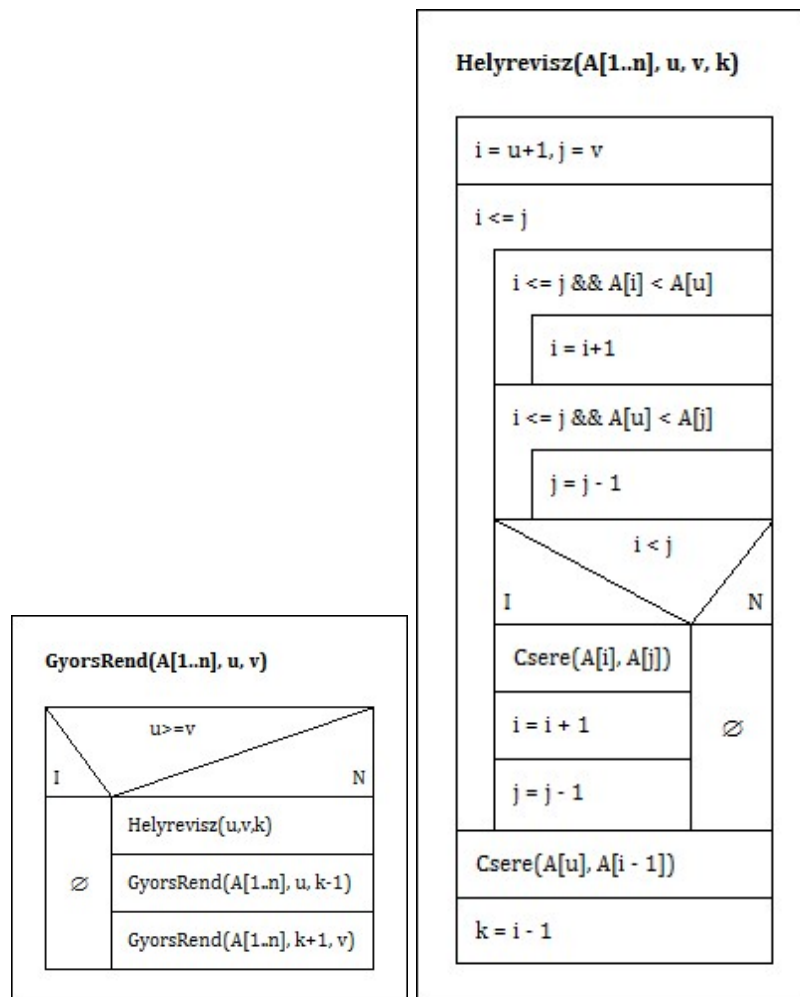

Figure 5: Gyorsrendezés

2.6 Összefésülő rendezés

Alapja: 2 rendezett sorozat összefésülése. Ezt alkalmazhatjuk felülről lefelé (rekurzív) vagy alulról felfelé (iteratív), ez utóbbit szekvenciális fájlknál.

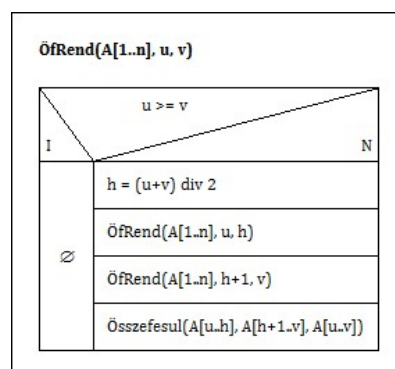

Figure 6: Összefésülő rendezés

3 A műveletigény alsó korlátja összehasonlító rendezésekre

3.1 Műveletigény

Kijelöljük a domináns műveleteket, és az n inputméret függvényében hányszor hajtódnak végre, ezt nézzük. Jelölés általánosan $T(n)$, de lehet konkrétan is, pl $Cs(n)$ [csere]. $mT(n)$ a minimális műveletigény, $MT(n)$ a maximális és $AT(n)$ az átlagos.

Θ : nagyságrendileg azonos, két konstans közé beszorítható

\mathcal{O} : nagyságrendi felső becslés, \mathcal{o} : nincs megengedve az egyenlőség

Ω : nagyságrendi alsó becslés, ω : nincs megengedve az egyenlőség

3.2 Alsókorlát

Például: n elem maximumkiválasztása legalább $(n - 1)$ összehasonlítást igényel. Bizonyítása: Ha ennél kevesebb összehasonlítás lenne, akkor legalább 1 elem kimaradt, és ezzel ellentmondásba kerülhetünk.

Döntési fa: Algoritmus n méretű inputra. Kiegyenesednek a ciklusok véges hosszú lánczá, a végrehajtás nyoma egy fa struktúrát ad. Tökéletes fa: minden belső pontnak 2 gyereke van. Ennél az algoritmusnál nincs jobb, mert $2^{h(t)} \geq n!$, összehasonlító rendezés esetén, $n!$ input.

3.3 Alsókorlát legrosszabb esetben

Tétel: $MO_R(n) = \Omega(n \log n)$ A legkedvezőtlenebb permutációra legalább $n \log n$ összehasonlítás. Bizonyítás: $\log_2 n! \leq n \log_2 n = \Omega(n \log n)$, és $MO_R(n) = h(t) \geq \log_2 n!$ (lemma miatt) $\Rightarrow MO_R(n) = \Omega(n \log n)$.

3.4 Alsókorlát átlagos esetben

Legyen minden input egyformán valószínű $(\frac{1}{n!})$.

$AO_R(n) = \frac{1}{n!} \sum_{p \in \text{Perm}(n)} O_R(p)$, és könnyű belátni, hogy $\sum_p O_R(p) = l\text{sum}(h(t_R(n)))$ [levél-magasság-összeg].

Lemma: Az $n!$ levelet tartalmazó tökéletes fák közül azokra a legkisebb az $l\text{sum}(h(t_R(n)))$ érték, amelyek majdnem teljesek.

Tétel: $AO_R(n) = \Omega(n \log n)$.

4 Rendezés lineáris időben (bucket-, leszámláló- és radix rendezés)

TODO

5 Adattömörítések

5.1 Huffman-algoritmus

A Huffman-algoritmussal való tömörítés lényege, hogy a gyakrabban előforduló elemeket (karaktereket) rövidebb, míg a ritkábban előfordulókat hosszabb kódszavakkal kódoljuk.

Ehhez tisztában kell lennünk az egyes karakterek gyakoriságával (vagy relatív gyakoriságával). Ezek alapján egy ún. Huffman-fát építünk, melyben az éleket a kód betűivel címkézzük, a fa levelein a kódolandó betűk helyezkednek el, a gyökérből a levelekig vezető út címkéi alapján rajuk össze a kódszavakat.

Az algoritmus (spec. bináris Huffman fára):

1. A kódolandó szimbólumokat gyakoriságaik alapján sorba rendezzük.
2. A következő redukciós lépéseket addig hajtjuk végre, míg egy csoportunk marad.

3. Kiválasztjuk az utolsó két elemet (legritkább), összevonjuk őket egy új csoportba, és ennek a csoportnak a gyakorisága a gyakoriságok összege lesz.
4. A csoportot visszahelyezzük a rendezett sorba (gyakoriság alapján rendezve).
5. A csoportból új csúcsot képezünk, mely csúcs az öt alkotó két elem szülője lesz.

Példa:

Legyen a következő 5 betű, mely a megadott gyakorisággal fordul elő:

A	B	C	D	E
5	4	3	2	1

Ekkor a redukciós lépések a következők:

A	B	C	D, E
5	4	3	3
C, D, E	A	B
6	5	4
A, B	C, D, E
9	6
A, B, C, D, E
15

A huffman-fa a XY. ábrán látható.

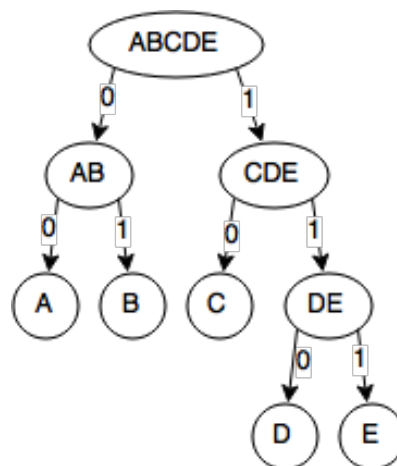

Figure 7: Huffman-fa példa

Tehát a kódszavak:

A	B	C	D	E
00	01	10	110	111

5.2 LZW-algoritmus

Az LZW (Lempel-Ziv-Welch) tömörítésnek a lényege, hogy egy szótárat bővítünk folyamatosan, és az egyes kódolandó szavakhoz szótárindexeket rendelünk.

Kódolás

A kódolás algoritmus a következő lépésekből áll:

1. A szótárt inicializáljuk az összes 1 hosszú szóval

2. Kikeressük a szótárból a leghosszabb, jelenlegi inputtal összeillő W sztringet
3. W szótárindexét kiadjuk, és W -t eltávolítjuk az inputról
4. A W szó és az input következő szimbólumának konkatenációját felvesszük a szótárba
5. A 2. lépéstől ismételjük

Dekódolás

A dekódolás során is építenünk kell a szótárat. Ezt már azonban csak a dekódolt szöveg(rész) segítségével tudjuk megtenni, mivel egy megkapott kód dekódolt szava és az utána lévő szó első karakteréből áll össze a szótár következő eleme.

Tehát a dekódolás lépései:

1. Kikeressük a kapott kódhoz tartozó szót a szótárból (u), az output-ra rakjuk
2. Kikeressük a következő szót (v) a szótárból, az első szimbólumát u -hoz konkatenálva a szótárba rakjuk a következő indexszel.
3. Amennyiben már nincs következő szó, dekódolunk, de nem írunk a szótárba.

Megtörténhet az az eset, hogy mégis kapunk olyan kódszót, mely még nincs benne a szótárban. Ez akkor fordulhat elő, ha a kódolásnál az aktuálisan szótárba írt szó következik.

Példa:

Szöveg: AAA

Szótár: A - 1

Ekkor a kódolásnál vesszük az első karaktert, a szótárbeli indexe 1, ezt kiküldjük az outputra. A következő karakter A, így AA-t beírjuk a szótárba 2-es indexszel. Az első karaktert töröljük az inputról. Addig olvasunk, míg szótárbeli egyezést találunk, így AA-t olvassuk (amit pont az előbb raktunk be), ennek indexe 2, tehát ezt küldjük az outputra. AA-t töröljük az inputról, és ezzel végeztünk is. Az output: 1,2

Dekódoljuk az 1,2 inputot! Jelenleg a szótárban csak A van 1-es indexszel. Vegyük az input első karakterét, az 1-et, ennek szótárbeli megfelelője A. Ezt tegyük az outputra. A következő index a 2, de ilyen bejegyzés még nem szerepel a szótárban.

Ebben az esetben a dekódolásnál, egy trükköt vetünk be. A szótárba írás pillanatában még nem ismert a beírandó szó utolsó karaktere (A példában A-t találtuk, de nem volt 2-es bejegyzés). Ekkor ?-et írunk a szótárba írandó szó utolsó karakterének helyére. (Tehát A? - 2 kerül a szótárba). De mostmár tudni lehet az új bejegyzés első betűjét (A? - 2 az új bejegyzés, ennek első betűje A). Cseréljük le a ?-et erre a betűre. (Tehát AA - 2 lesz a szótárban).

6 Mintaillesztés

6.1 Knuth-Morris-Pratt algoritmus

A Knuth-Morris-Pratt eljárásnak a Brute-Force (hasonlítsuk össze, toljunk egyet, stb..) módszerrel szemben az az előnye, hogy egyes esetekben, ha a mintában vannak ismétlődő elemek, akkor egy tolásnál akár több karakternyit is ugorhatunk.

...	A	B	A	B	A	B	A	C	...
	A	B	A	B	A	C			
			A	B	A	B	A	C	

Figure 8: KMP algoritmus több karakter tolás estén

Az ugrás megállapítását a következőképp tesszük: Az eddig megvizsgált egyező mintarész elején (prefix) és végén (suffix) olyan kartersorozatot keresünk, melyek megegyeznek. Ha találunk ilyen, akkor a mintát annyival tolhatjuk, hogy az elején lévő része ráilleszkedjen a végén levőre.

Azt, hogy ez egyes esetekben mekkorát tolhatunk nem kell minden elromlás alkalmával vizsgálni. Ha a mintára önmagával lefuttatjuk az algoritmus egy módosított változatát (9. ábra), kitölthetünk egy tömböt, mely alapján a tolásokat végezni fogjuk.

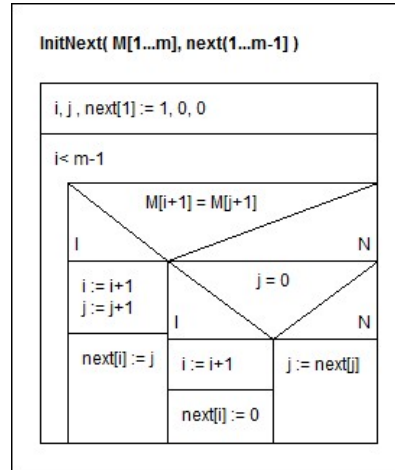

Figure 9: KMP tolásokat szabályzó tömb kitöltése

Az algoritmus (ld 10. ábra):

- Két indexet i és j futtatunk a szövegen illetve a mintán.
- Ha az $i + 1$ -edik és $j + 1$ -edik karakterek megegyeznek, akkor léptetjük mind a kettőt.
- Ha nem egyeznek meg, akkor:
 - Ha a minta első elemét vizsgáltuk, akkor egyet tolunk a mintán, magyarul a minta indexe marad az első betűn, és a szövegben lévő indexet növeljük eggyel ($i = i + 1$)
 - Ha nem a minta első elemét vizsgáltuk, akkor annyit tolunk, amennyit szabad. Ez azt jelenti, hogy csak a mintán lévő indexet helyezzük egy kisebb helyre ($j = next[j]$)
- Addig megyünk, míg vagy a minta, vagy a szöveg végére nem érünk. Ha a minta végére értünk, akkor megtaláltuk a mintát a szövegben, ha a szöveg végére értünk, akkor pedig nem.

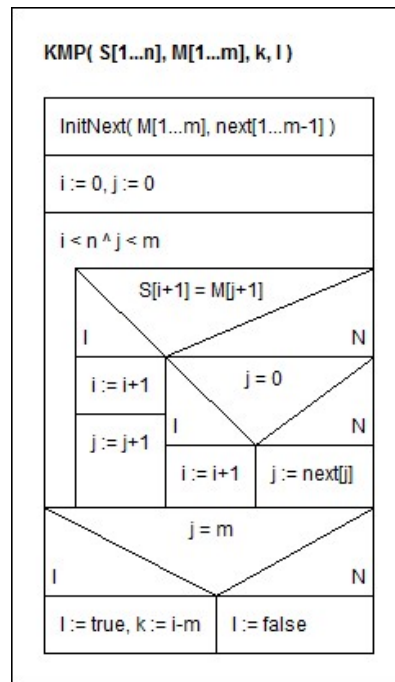

Figure 10: KMP algoritmus

6.2 Boyer-Moore | Quick search algoritmus

Míg a KMP algoritmus az elomrlás helye előtti rész alapján döntött a tolásról, addig a QS a minta utáni karakter alapján. Tehát elomrlás esetén:

- Ha a minta utáni karakter benne van a mintában, akkor jobbról az első előfordulására illesztjük. (11. ábra)

...	A	B	A	A	C	B	C	D	...
	A	A	C	B	C	D			
			A	A	C	B	C	D	

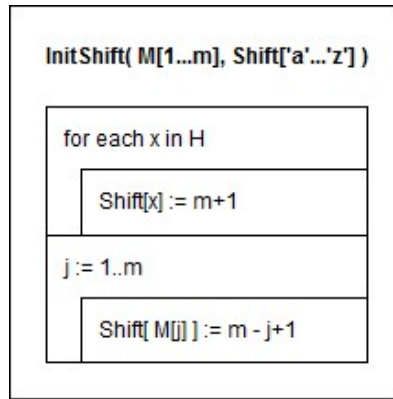
Figure 11: QS - eltolás ha a minta utáni karakter benne van a mintában

- Ha a minta utáni karakter nincs benne a mintában, akkor a mintát ezen karakter után illesztjük. (12. ábra)

...	A	B	A	A	C	B	X	D	...			
	A	A	C	B	C	D						
							A	A	C	B	C	D

Figure 12: QS - eltolás ha a minta utáni karakter nincs benne a mintában

Az eltolás kiszámítását megint elő lehet segíteni egy tömbbel, most azonban, mivel nem a minta az érdekes, és nem tudjuk pontosan mely karakterek szerepelnek a szövegben, így a tömbbe az egész abc-t fel kell vennünk (13. ábra)

Figure 13: QS - Az eltolást elősegítő tömb (*Shift*['a'...'z']) konstruálása

Az algoritmus (ld. 14. ábra):

- Két indexet k és j futtatunk a szövegen illetve a mintán.
- Ha a szöveg $k + j$ -edik eleme megegyezik a minta j -edik karakterével, akkor léptetjük j -t (mivel a szövegben $k + j$ -edik elemet nézzük, így elég j -t növelni).
- Ha nem egyeznek meg, akkor:
 - Ha a minta már a szöveg végén van ($k = n - m$), akkor csak növeljük k -t eggyel, ami hamissá teszi a ciklus feltételt.
 - Ha még nem vagyunk a szöveg végén k -t toljuk annyival, amennyivel lehet (ezt az előre beállított *Shift* tömb határozza meg). És a j -t visszaállítjuk 1-re.
- Addig megyünk, míg vagy a minta végére érünk j -vel, vagy a mintát továbbtoltuk a szöveg végénél. Előbbi esetben egyezést találtunk, míg az utóbbiban nem.

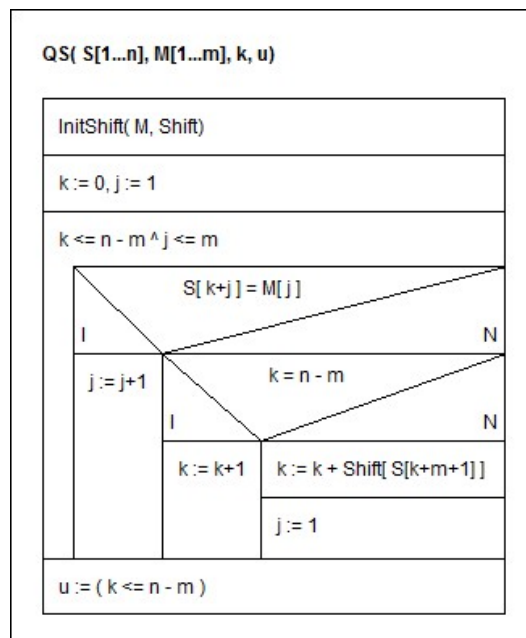

Figure 14: QS

6.3 Rabin-Karp algoritmus

A Rabin-Karp algoritmus lényege, hogy minden betűhöz az ábécéből egy számjegyet rendelünk, és a keresést számok összehasonlításával végezzük. Világos, hogy ehhez egy ábécé méretnek megfelelő számrendszerre lesz szükség.

ségünk. A szövegből mindig a minta hosszával egyező részeket szelünk ki, és ezeket hasonlítjuk össze.

Példa:

Minta: BBAC \rightarrow 1102

Szöveg: DACABBAC \rightarrow 30201102, amiből a következő számokat állítjuk elő: 3020, 0201, 2011, 0110, 1102

A fent látható szeletek lesznek az s_i -k.

Az algoritmus működéséhez azonban számos apró ötletet alkalmazunk:

1. A minta számokká alakítását Horner-módszer segítségével végezzük.

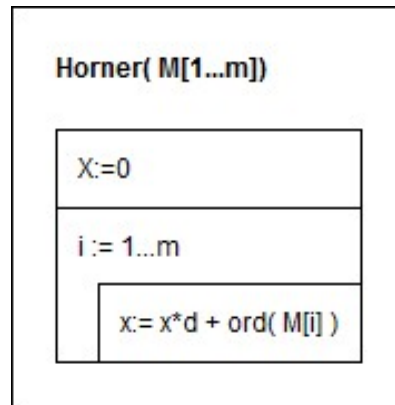

Figure 15: RK - Horner-módszer

Az $ord()$ függvény az egyes betűknek megfelelő számot adja vissza. A d a számrendszer alapszáma.

2. A szöveg mintával megegyező hosszú szeleteinek (s_i) előállítás:

s_0 -t a Horner-módszerrel ki tudjuk számolni. Ezek után s_{i+1} a következőképp számolandó:

$$s_{i+1} = (s_i - ord(S[i]) \cdot d^{m-1}) \cdot d + ord(S[i+1])$$

Magyarázat: s_i elejéről levágjuk az első számjegyet ($s_i - ord(S[i]) \cdot d^{m-1}$), majd a maradékot eltoljuk egy helyiértékkal (szorzás d -vel), végül az utolsó helyiértékre beírjuk a következő betűnek megfelelő számjegyet ($+ord(S[i+1])$)

Példa:

Az előző példa szövegével és mintájával ($d = 10$ elemű ábécé és $m = 4$ hosszú minta):

$$s_0 = 3020, \text{ ekkor: } s_{0+1} = s_1 = (3020 - ord(D) \cdot 10^3) \cdot 10 + ord(B) = (3020 - 3000) \cdot 10 + 1 = 0201$$

3. Felmerülhet a kérdés, hogy az ilyen magas alapszámú számrendszerek nem okoznak-e gondot az ábrázolásnál? A kérdés jogos. Vegyük a következő életszerű példát:

4 bájtton ábrázoljuk a számainkat (2^{32}). Az abc legyen 32 elemű ($d = 32$), a minta 8 hosszú ($m = 8$). Ekkor a d^{m-1} kiszámítása: $32^7 = (2^5)^7 = 2^{35}$, ami már nem ábrázolható 4 bájtton.

Ennek kiküszöbölésére vezessünk be egy nagy p prímet, melyre $d \cdot p$ még ábrázolható. És a műveleteket számoljuk $\text{mod } p$. Ekkor természetesen a kongruencia miatt lesz olyan eset, amikor az algoritmus egyezést mutat, mikor valójában nincs. Ez nem okoz gondot, mivel ilyen esetben karakterenkénti egyezést vizsgálva ezt a problémát kezelni tudjuk. (Fordított eset nem fordul elő tehát nem lesz olyan eset, mikor karakterenkénti egyezés van, de numerikus nincs). [Ha p kellően nagy, a jelenség nagyon ritkán fordul elő.]

4. A $\text{mod } p$ számítás egy másik problémát is felvet. Ugyanis a kivonás alkalmával negatív számokat is kaphatunk.

Például: Legyen $p = 7$, ekkor, ha $\text{ord}(S[i]) = 9$, akkor előző számítás után $s_i = 2\dots$, de ebből $\text{ord}(S[i]) \cdot d^{m-1} = 9 \cdot 10^3 = 9000$ -et vonunk ki negatív számot kapunk.

Megoldásként s_{i+1} -et két lépésben számoljuk:

$$s := (s_i + d \cdot p - \text{ord}(S[i]) \cdot d^{m-1}) \mod p$$

$$s_{i+1} := (s \cdot d + \text{ord}(S[i+1])) \mod p$$

A fentiek alapján az algoritmus a következő (ld. 16. ábra)

1. Kiszámoljuk d^{m-1} -et ($dm1$)
2. Egy iterációban meghatározzuk Horner-módszerrel a minta számait (x) és s_0 -t
3. Ellenőrizzük, hogy egyeznek-e
4. Addig számolgatjuk s_i értékét míg a minta nem egyezik s_i -vel, vagy a minta a szöveg végére nem ért.

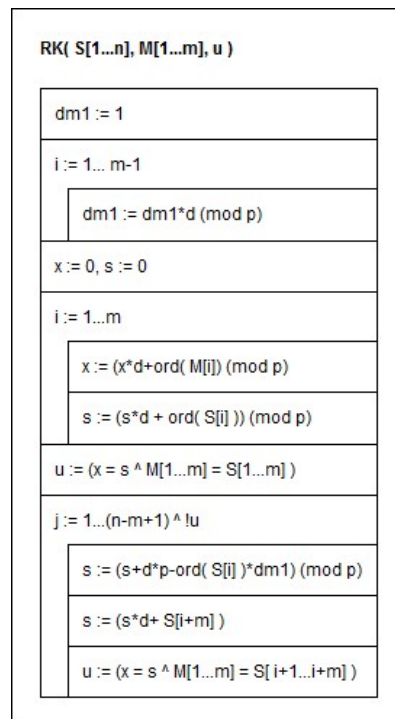

Figure 16: RK